

УДК 316.74

Українська соціокультурна реальність: модерн чи постмодерн, матеріалізм чи постматеріалізм?

Н.П. ПИВОВАРОВА, Б.М. ХЛЯПАТУРА

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна, E-mail: n_dudar@mail.ru

Авторське резюме

Стаття присвячена аналізу деяких аспектів соціокультурного стану сучасного українського суспільства через призму гіпотези Р. Інглехарта про матеріалістичні та постматеріалістичні цінності; пошуку відповідей на запитання: наскільки властиві українському суспільству постмодерністські зрушення, який індекс постматеріалізму притаманний більшості українців, які перспективи реалізації «тихої революції» у вітчизняному соціумі.

Проблема руху в напрямку постмодерних суспільств є актуальною для України, адже вона якраз перебуває на перехідному етапі свого соціокультурного становлення. Зміна цінностей окремо кожного індивіда і всього суспільства в цілому уособлює собою соціокультурні зміни, які ведуть суспільства в напрямку до соціального, економічного, політичного та особистісного благополуччя.

У статті робиться висновок, що на даному етапі українське суспільство доцільно розглядати як суспільство модерну з вкрапленнями постмодерну, з низьким індексом постматеріалізму, соціумом, де домінують матеріалістичні цінності. Проте, на основі емпіричних даних, констатується, що протягом досліджуваних 1996-2014 років серед українців поступово збільшується частка людей змішаного типу за рахунок молодшої генерації населення.

Ключові слова: цінності, постмодернізм, постматеріалізм, матеріалізм, соціокультурна реальність, індекс постматеріалізму.

Ukrainian socio-cultural reality: modern or postmodern materialism or postmaterialism?

O.F. PIRONKOVA, B.M. KHLIAPATURA

National aviation university, Kyiv, Ukraine, E-mail: n_dudar@mail.ru

Abstract

The article is devoted to the analysis of some aspects of the socio-cultural condition of the modern Ukrainian society through the prism of the hypothesis of R. Inglehart about materialistic and postmaterialistic values; finding answers to the questions: how are inherent in Ukrainian society postmodern shifts, what is the index of postmaterialism is characteristic of the majority of Ukrainians, what are the prospects for the implementation of the «quiet revolution» in domestic solum.

The problem of moving towards postmodern societies is important for Ukraine, because it is just in transition their social and cultural development. Variable values separately for each individual and society as a whole represents the social and cultural changes that lead society towards social, economic, political and personal well-being.

It is concluded that at this stage of the Ukrainian society should be considered as a society of modern with splashes of postmodern, with a low index of postmaterialism, solum, where dominate materialistic values. However, based on empirical data, states, that during the test 1996-2014 years, among Ukrainians gradually increases the proportion of people of mixed type, due to the young generation of the population.

Key words: values, postmodernism, postmaterialism, materialism, social and cultural reality, the index of postmaterialism.

Постановка проблеми. Усе ще ведуться теоретичні дискусії навколо питання про зміну способу життя, політичних цінностей, життєвих пріоритетів, про наявність процесу деінституціалізації в розвинених індустріальних країнах, які викликала теорія, представлена американським соціологом Рональдом Інглехартом у книзі «Тиха революція» 1977 року і розвинута пізніше в численних статтях та книзі 1990 року «Культурні зрушення в розвинених індустріальних країнах» [7-8]. На думку вченого, сталися зміни в установках і поведінці сучасних людей, котрі повинні розглядатися в якості більш глибоких змін, що відбуваються на рівні ціннісних пріоритетів суспільства.

«Тиха революція» полягає у поступовому переході суспільства від пріоритету цінностей «матеріалізму» до пріоритету цінностей «постмодернізму», тобто «постматеріалізму». Під цінностями «матеріалізму» розуміється надання переваги фізичній і психологічній безпеці та благополуччю, а під цінностями «постматеріалізму» – підкреслене значення належності до групи, самовираження і якості життя.

Для вимірювання наявності та ступеня поширення матеріалістичних в постматеріалістичних цінностях (індексу постматеріалізм) в масовій свідомості застосовується особлива методика. В її основі – присвоєння рангів дванадцяти твердженнями, де категорія «матері-

© Н.П. Пивоварова, Б.М. Хляпатура, 2015

алізм» представлена через такі соціальні цінності як «економічне зростання», «економічна стабільність», а також цінності авторитаризму і конформізм, а «постматеріалізм» включає цінності ідеології «зелених» або такі цінності як необхідність зробити наші міста красивими, велика значущість ідей, а не грошей, а також ліберальні цінності, пов'язані з широкими і прямими формами участі громадян в управлінні тощо. Уперше методика Інглхарта була застосована в 1973 році в міжнародному порівняльному дослідженні дев'яти країн – членів Європейського співтовариства. Нині, у 2014 році, учасниками відомого світового міжнародного дослідження «Всесвітнього огляду цінностей» (World Values Survey) є майже 100 країн світу, серед яких і Україна. Отже, наскільки властиві українському суспільству постмодерністські зрушення, який індекс постматеріалізму притаманний більшості українців, які перспективи реалізації «тихої революції» у вітчизняному соціумі?

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичною базою, основними працями, що вплинули на формування авторської позиції та зміст викладеного матеріалу, крім зазначених вище, є: «Постмодерн: мінливі цінності, зміни суспільства» Р. Інглхарта, «Модернізація, культурні зміни і демократія: послідовність людського розвитку» Р. Інглхарта та К. Вельцеля, «Культурні ціннісні орієнтації: Природа та наслідки національних розбіжностей» Ш. Шварца. Емпіричну базу склали дані досліджень міжнародної організації World value survey (Всесвітній огляд цінностей).

Серед відомих дослідників соціокультурних змін зарубіжні та вітчизняні вчені: Р. Інглхарт, М. Рокіч, Ю. Хабермас, Ш. Шварц, П. Штомпка, С.А. Ермаханова, А.Г. Здравомислов, В.А. Ядов, А.А. Ручка та ін.

Мета дослідження – описати на основі емпіричних даних Всесвітнього огляду цінностей деякі аспекти соціокультурного стану сучасного українського суспільства через призму гіпотези Р. Інглхарта про матеріалістичні та постматеріалістичні цінності; визначити «індекс постматеріалізму» в Україні.

Виклад основного матеріалу. Термін «постмодерн» використовується для опису принципово нового етапу суспільного поступу, що приходить на зміну модерну. Постмодерна епоха перебуває на етапі свого становлення, а для меншості розвинених суспільств – на етапі активного розвитку. Ця реальність є новою для людства. Чітких та конкретних прогнозів не існує з причин її молодого віку та нестандартних, з погляду модерну, характеристик. Епоха постмодерну характеризується неоднорідністю перебігу в різних регіонах земної кулі. Теорію постмодерного суспільства правомірно застосовувати для розвинених західних суспільств: США, Канада, Європа. Навряд чи можна укра-

їнське суспільство сьогодні вважати постмодерним, проте об'єктивним є значна вестернізація усіх його сфер, як наслідок всесвітніх глобалізаційних процесів. На даному етапі українське суспільство доцільно розглядати як суспільство модерну з вкрапленнями постмодерну.

Головною причиною переходу людства до постмодерного суспільства вважатимемо соціокультурні трансформації.

Соціокультурні трансформації – це потужний процес, який триває давно і розвивається по інерції, несучи за собою якісні зміни в усіх сферах суспільства. Тому соціокультурні зміни, як іще прийнято їх називати, означають не лише культурні зміни, як це може здатися спершу. Зміни зумовлюють людський розвиток, який характеризує собою перехід від однієї соціальної реальності до іншої. У цьому переході тією чи іншою мірою задіяні всі учасники соціальних відносин. Змінна цінностей триває роками, відбувається повільно, але несе за собою потужний зсув. Цінності – це основоположний елемент соціального буття людини, що визначає її поведінку, допомагає обирати життєву стратегію, формує внутрішній світ. У даній статті розглядається модель трансформації цінностей, що починається з кожної людини окремо і закінчується зміною поведінки цілого суспільства, формуючи плюралістичні суспільства постмодерну.

На початку 70-х років ХХ ст. Р. Інглхарт запропонував теорію «зміни цінностей», головна ідея якої полягала в тому, що в індустріальних розвинених країнах Заходу відбувається зміна ціннісних пріоритетів від матеріалістичних до постматеріалістичних, і ця зміна цінностей веде за собою значно глибші процеси трансформації в суспільстві; в його культурній, політичній, економічній сферах. Це приводить до розвитку демократії. Відбувся перехід від матеріалістичних цінностей, що опиралися на економічну і фізіологічну безпеку, до постматеріалістичних, орієнтованих на якість життя, можливість індивідуального вибору і самовираження. Матеріалістичні моделі життя орієнтовані на цінності виживання, задоволення фізіологічних потреб, захисту від зовнішніх негараздів соціального, економічного характеру. Постматеріалістичні цінності орієнтовані на самовираження, що означає що базові потреби задоволені і задовольняються потреби вищого рівня. Домінування постматеріалістичних цінностей – є індикатором розвинених країн та постмодерного суспільства.

Демократичні суспільства Заходу зі своїми цінностями є втіленням зразків постмодерного суспільства. Невід'ємний елемент їхнього життя: свобода слова та всебічне залучення громадян у політичний процес, автономія особистості, громадянське суспільство, зміна політичних відносин на основі поваги прав людини, встановлення принципу поділу влади.

Головна теза теорії модернізації полягає в тому, що соціально-економічний розвиток веде до закономірних і до певної міри прогнозованих змін в культурному і політичному житті. Модернізація тягне за собою зміни культурного характеру, результатом яких стає формування і розквіт демократичних інститутів. На постіндустріальному етапі модернізації громадськість все активніше вимагає демократії – форми правління, що забезпечує максимально широку свободу вибору власного життєвого шляху [2, с. 11].

Рональд Інглхарт пояснює виникнення і домінування цінностей постмодерну в суспільстві за допомогою теорії «міжгенераційної зміни цінностей» [1, с. 18]. Покоління, які народилися в індустріальних країнах, що економічно розвивалися дуже швидкими темпами і домінуючою основою процесу розвитку було економічне зростання, від самого народження були економічно забезпечені. На відміну від тих, хто народився раніше і на власному досвіді пізнав голод, злидні, нестатки. Покоління людей народжених у період розвинутого індустріалізму, не знало турбот про матеріальне виживання. Для них задоволення вітальних потреб є природною річчю, натомість виникають потреби вищого рівня, пов'язані з проявом індивідуальних особливостей кожної людини, її бажанням самореалізації, самоактуалізації, вибору життєвого стилю.

Масив міждержавних даних «Всесвітнього огляду цінностей» (World Values Survey програма розвитку ООН (UNDP – з 1990 р. керівник проекту Р. Інглхарт, старт проекту 1981 р, на 2014 р. беруть участь 97 країн світу, майже 90% населення) [4-6], показує, що модернізація в соціально-економічній сфері, утвердження цінностей самовираження в культурній сфері і демократизація являють собою компоненти

єдиного основоположного процесу: людського розвитку [2, с. 12]. В постіндустріальному постмодерному постматеріалістичному суспільстві проходять послідовні зміни, що охоплюють політичні, релігійні, соціальні, сексуальні норми.

На основі даних шостої хвилі всесвітнього огляду цінностей, представлених на сайті World values survey, розглянемо значення індексу постматеріалізму (Post-Materialist index 4-item) на прикладі розвинених країн світу за 2005-2009 рр.

У розвинених країнах (Франція, Англія, Італія, Голландія, США, Канада, Швеція, Німеччина) спостерігаємо індекс чистих постматеріалістів на рівні не нижче 17%. У середньому цей показник сягає 21,9 %, в той час індекс змішаних матеріалістів та постматеріалістів складає більшість випадків – 61,8 %, а індекс чистих матеріалістів лише 16,3 %. Виділяються країни з високим індексом постматеріалістичних цінностей: Канада 31,2 %, Швеція 24,8 %, Англія 23,8 %. Далі йдуть Італія 19,3%, та США, Німеччина, Франція і Голландія з показниками постматеріалістичних цінностей на рівні 17%.

Серед цих країн індекс матеріалістичних цінностей найбільше виражений у Франції 25,4%, США та Німеччині близько 21%, Голландії 19,1%. В цих країнах індекс матеріалізму набув більшого значення, ніж індекс постматеріалізму. Швеція, Англія та Канада є країнами з найменшим показником матеріалістичних цінностей 10% і менше (табл. 1).

Переважаючим для всіх вікових категорій респондентів з розвинених країн світу (за Р.Інглхартом) є змішаний тип ціннісних орієнтацій, що вирає прояви і матеріалістичного, і постматеріалістичного світогляду – це понад двох третин усього населення. Тоді як постма-

Таблиця 1

Індекс постматеріалізму розвинених країн (за Р.Інглхартом), на основі 4 показників (2005-2006 р.)*, %

		Країни								
		Серед усіх опитаних	Франція	Великобританія	Італія	Голландія	США	Канада	Швеція	Німеччина
Індекс постматеріалізму	МАТЕРІАЛІСТИ	16,3	25,4	9,9	18,1	19,1	21,5	10,3	5,5	21,3
	ЗМІШАНІ	61,8	57,0	66,3	62,6	63,6	60,7	58,5	69,7	60,9
	ПОСТМАТЕРІАЛІСТИ	21,9	17,6	23,8	19,3	17,3	17,8	31,2	24,8	17,7
	Всього (N)	10341	986	997	977	1023	1222	2143	989	2004

*Канада 2005 р., Франція 2006 р., Німеччина 2006 р., Італія 2005 р., Голландія 2005 р., Швеція 2006 р., Великобританія 2005 р., США 2006 р.

теріалістичні світоглядно-ціннісні орієнтації більшою мірою притаманні молодим людям 15-29 років, порівняно з людьми старшими 50 років – відповідно 24,2 та 19,9%. Що цілком відповідає гіпотезі «міжгенераційного лагу» Р.Інглхарта. Молоде покоління, що з самого народження було економічно забезпеченим, сповідує інші цінності і орієнтоване на самореалізацію та самовираження, тобто визнає постматеріалістичні цінності в більшій мірі, ніж покоління, що народилися раніше, в період економічного неблагополуччя. Молодь більше сповідує постматеріальні цінності і, як було зазначено Р. Інглхартом, що це пов'язано не з віковими особливостями, а з різницею в умовах дорослішання між поколіннями (табл. 2).

Таблиця 2

Індекс постматеріалізму розвинених країн (за Р.Інглхартом), на основі 4 показників (2005-2006 р.)*, %

Індекс постматеріалізму	МАТЕРІАЛІСТИ	Вік			
		Серед усіх опитаних	15-29 років	30-49 років	50 років і старші
		16,3	15,1	15,2	17,8
	ЗМІШАНІ	61,8	60,7	61,9	62,3

	ПОСТМАТЕРІАЛІСТИ	21,9	24,2	22,9	19,9
	Всього (N)	10341	2004	3937	4379

*Канада 2005 р., Франція 2006 р., Німеччина 2006 р., Італія 2005 р., Голландія 2005 р., Швеція 2006 р., Великобританія 2005 р., США 2006 р.

Згідно з показником індексу постматеріалізму по кожній країні залежно від віку, країнами з найвищим відсотком постматеріалістичних цінностей серед представників вікової категорії 15-29 рр. є: Канада – 34,7% та Англія – 32,5%, інші країни демонструють значення індексу на рівні 20%.

Серед представників вікової категорії 30-49 рр.: Канада – 31,7%, Швеція – 27,7%, показники постматеріалізму решти країн також приблизно на рівні 20%.

У Франції, Німеччині, Голландії, Італії та Швеції простежується видимий розрив у значеннях індексу матеріалізму серед представників вікових категорій 50 років і старше та 15-29 рр. Індекс матеріалізму в цих країнах значно переважає серед представників вікової категорії 50 років і старше (табл. 3).

Таблиця 3

Індекс постматеріалізму розвинених країн (за Р.Інглхартом), на основі 4 показників (2005-2006 р.)*, за віком, %

ІНДЕКС ПОСТМАТЕРІАЛІЗМУ																															
N	Постматері		Змішані	Матеріалісти	Вік																										
	алісти	Всього			15-29	30-49	50 + років																								
Всього по масиву		Франція		Великобританія		Італія		Голандія		США		Канада		Швеція		Німеччина															
Всього		Всього		Всього		Всього		Всього		Всього		Всього		Всього		Всього															
15-29		15-29		15-29		15-29		15-29		15-29		15-29		15-29		15-29															
30-49		30-49		30-49		30-49		30-49		30-49		30-49		30-49		30-49															
50 + років		50 + років		50 + років		50 + років		50 + років		50 + років		50 + років		50 + років		50 + років															
10320	21.9	61.8	16.3	997	23.8	66.3	9.9	977	19.3	62.5	18.1	1023	17.3	63.6	19.1	1222	17.8	60.7	21.5	2122	31.4	58.4	10.2	989	24.8	69.7	5.5	2004	17.7	60.9	21.3
986	17.6	57.0	25.4	213	32.5	57.7	9.8	185	22.2	65.4	12.4	229	20.6	64.1	15.2	263	15.0	58.1	26.9	400	34.7	53.5	11.8	187	24.0	70.7	5.3	336	20.6	64.3	15.2
190	18.7	58.3	23.0	380	21.6	67.8	10.6	379	20.6	64.6	14.8	398	18.3	65.3	16.4	447	18.1	59.8	22.1	824	31.7	58.3	10.0	339	27.7	67.8	4.5	809	20.0	61.2	18.8
361	20.1	55.0	24.9	404	21.3	69.3	9.3	413	16.9	59.3	23.7	396	14.3	61.7	24.0	512	18.9	62.8	18.3	897	29.5	60.8	9.7	463	23.0	70.7	6.3	858	14.5	59.4	26.1
435	15.1	58.2	26.7																												

*Канада 2005 р., Франція 2006 р., Німеччина 2006 р., Італія 2005 р., Голландія 2005 р., Швеція 2006 р., Великобританія 2005 р., США 2006 р.

Завдяки даним всесвітнього огляду цінностей маємо емпіричне підтвердження того, що у розвинених країнах світу є значна кількість населення, якому властиві постматеріалістичні цінності, що можливість назвати ці суспільства постматеріалістичними або постмодерними суспільствами.

Ситуація щодо України та наявних у базі даних пострадянських країн склалася наступним чином. За основу аналізу також взято дані з Всесвітнього огляду цінностей (World values survey). Досліджуємо індекс постматеріалізму на основі 4-х показників (Post-Materialist index 4-item) досліджень п'ятої та шостої хвилі 2005-2009 р та 2010-2014 р. відповідно [5-6].

Розрахунки індексу постматеріалізму серед пострадянських країн за масивом даних 2011 р. на підставі 4-х показників наведено в таблиці 4.

Усі країни демонструють високе значення індексу матеріалістичних цінностей. Естонія, країна-член ЄС, має індекс матеріалізму 30,3%, який серед учасників колишнього СРСР є найменшим, але порівняно більшим за значення у високорозвинених країн. Найкращі показники індексу постматеріалізму – в Білорусі та Естонії на рівні 4,4%, що також є порівняно з розвиненими країнами невеликим значенням (табл. 4).

Емпіричні дані ілюструють те, що Україна належить до країн, в яких постматеріальні цінності тільки починають розвиватися. Майже за десять років з 2006 по 2011 ситуація суттєво не змінилася (табл. 5).

Проте, порівняно з даними 1996 року можна констатувати про певне збільшення відсотка людей змішаного типу (рис.1).

Таблиця 5 – Індекс постматеріалізму в

Україні (за Р.Інглхартом), на основі 4 показників, %

	Рік	2006	2011
Індекс постматеріалізму	МАТЕРІАЛІСТИ	48,4	46,2
	ЗМІШАНІ	48,1	50,1
	ПОСТМАТЕРІАЛІСТИ	3,5	3,7
	Всього (N)	976	1500

Часовий проміжок з даними щодо кількості матеріалістів, змішаних та постматеріалістів в Україні з 1996 по 2011 р. говорить про тенденцію повільних змін цінностей. Це також зазначав Ш. Шварц у своїй теорії. Соціокультурні зміни відбуваються повільними темпами. Швидко змінюються більш поверхневі елементи повсякденної культури. Трансформації більш глибоких ціннісних основ суспільства можуть тривати століттями [3, с. 46].

За 15 років в Україні кількість матеріалістів зменшилась на 3,9%, людей, що перебувають у стані змішаних цінностей, зросла на 10% і кількість постматеріалістів збільшилась лише на 1,4% (див. рис. 1).

Рисунок 1. – Зміни значення індексу постматеріалізму в Україні (за Р. Інглхартом), (1996 р., 2006р., 2011 р.), %

Щодо розподілу індексу за віком, то приналежність до кожної з груп: матеріалісти, змішана та постматеріалісти демонструють приблизно однаково вікові категорії 15-29 рр. та 30-49 рр., окрім вікової групи 50 років і старше. Серед цієї вікової категорії найбільше

Таблиця 4

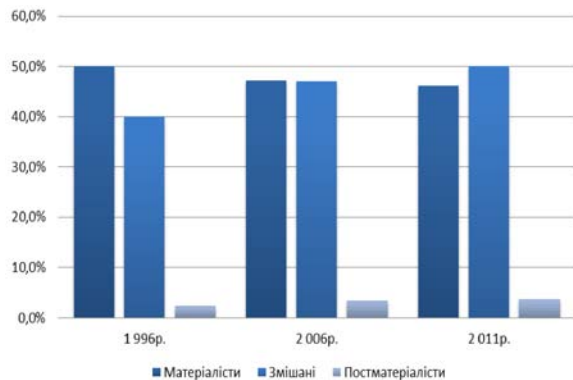
Індекс постматеріалізму пострадянських країн (за Р.Інглхартом), на основі 4 показників (2011 р.), %

	Всього	Країни								
		Азербайджан	Вірменія	Білорусь	Естонія	Киргизстан	Росія	Україна	Узбекистан	Казахстан
МАТЕРІАЛІСТИ	46,9	50,0	47,0	43,2	30,3	42,5	52,7	46,2	53,0	54,9
ЗМІШАНІ	47,2	46,4	44,2	49,8	62,6	51,1	41,8	50,1	37,7	43,4
ПОСТМАТЕРІАЛІСТИ	3,0	3,4	3,7	4,4	4,4	3,4	2,1	3,7	0,8	1,7
Не визначилися	2,9	0,1	5,1	2,5	2,6	3,1	3,4	-	8,5	-
Всього (N)	13672	1002	1100	1535	1533	1500	2500	1500	1500	1502

*Канада 2005 р., Франція 2006 р., Німеччина 2006 р., Італія 2005 р., Голландія 2005 р., Швеція 2006 р., Великобританія 2005 р., США 2006 р.

прихильників матеріалізму та найменше – постматеріалізму. Серед вікової категорії 15-29 рр. найбільша кількість постматеріалістів – 6% (табл. 6). Це є підтвердженням гіпотези соціалізаційного лагу Р.Інглхарта: молоді люди більш схильні до постматеріалістичних цінностей, ніж старші покоління. Це пов'язано з економічними умовами, в яких проходив етап їхнього дорослішання.

Таблиця 6

Індекс постматеріалізму в Україні (за Р.Інглхартом), на основі 4 показників (2011 р.), за віком, %

Україна				
Всього		Вік		
		15-29 років	30-49 років	50+ років
МАТЕРІАЛІСТИ	46,2	40,0	46,8	49,8
ЗМІШАНІ	50,1	53,9	50,1	48,1
ПОСТМАТЕРІАЛІСТИ	3,7	6	3,1	3
Всього (N)	1500	340	489	672

За наведеними вище емпіричними даними, Україну важко віднести до розвинених постмодерних країн світу. Дивлячись на цифри можна прогнозувати, що Україна стає на шлях цього процесу з відривом від Заходу в десятки років. Є можливість, що в майбутньому в нашій країні постматеріалістичні цінності також домінуватимуть. В історії простежується тенденція наслідування Україною Західних країн з відставанням у часі, так було і з промисловою революцією, і з впровадженням високих технологій.

Свідченням того, що більшість українського населення в основному перебуває на етапі сповідування матеріалістичних цінностей є розподіл відповідей на запитання: «Яку з перерахованих проблем ви вважаєте найсерйознішою для світу в цілому?» (рис.2) та «Чи було так, щоб Ваша родина за останні 12 місяців погано харчувалася, відчувала нестачу їжі?» й «Чи було так, щоб Ваша родина за останні 12 місяців відчувала нестачу грошей?» (табл. 7-8) World values survey, 2010-2014 pp. [5].

Рисунок 2. – Найбільш важливі проблеми світу, (Україна, 2011 р.), %

Таблиця 7

Розподіл відповідей респондентів на запитання анкети: «Як часто за останні 12 місяців Ви погано харчувалися, відчували нестачу їжі?» (Україна, 2011 р.), %

За останні 12 місяців погано харчувалися, відчували нестачу їжі	Часто	7,9
	Іноді	16,1
	Рідко	22,3
	Ніколи	53,6
	Всього (N)	1500

Таблиця 8

Розподіл відповідей респондентів на запитання анкети: «Як часто за останні 12 місяців, Ви відчували нестачу грошей?» (Україна, 2011 р.), %

За останні 12 місяців відчували нестачу грошей	Часто	29,6
	Іноді	32,8
	Рідко	22,1
	Ніколи	15,4
	Всього (N)	1500

Для суспільств, що перебувають у перехідному стані, першоважливими є проблеми економічного забезпечення, а вирішення проблем екології, освіти, для них є другорядними, хоча з кожним роком все більше привертають увагу громадськості. Це є свідченням гіпотези ціннісної значимості того, що бракує. Найбільша суб'єктивна значимість надається найважливішим та незадоволеним складовим суспільного життя. В Україні все більше поширюються зелені технології, відбувається впровадження роздільного сміття, продажу і виготовлення органічної продукції, екобудування, насаджування здорового способу життя. Але першочерговому задоволенню підлягають економічні та фізіологічні потреби. Пріоритети індивіда насправді відображають стан оточуючого соціально-економічного середовища.

Країни з розвиненими постматеріалістичними цінностями демонструють порівняно вищий рівень задоволеності власним життям. Соціокультурний розвиток, технічний прогрес, що впливає на рівень життя в країні в цілому,

приводить до сповідування більшою частиною населення постматеріалістичних цінностей, які в свою чергу формують суспільства нового типу з домінуючими цінностями самовиразу та демократичним політичним устроєм.

Наша країна належить до пострадянських країн з низьким середнім доходом, домінуючі ціннісні системи колишніх поколінь та невисока матеріальна забезпеченість обмежують можливості для самовираження. Примітним є те, що респонденти вікової категорії 15-29 рр. демонструють показники більш орієнтовані на постматеріалістичні цінності, ніж покоління 50 р. і старше.

Це дозволяє робити припущення щодо майбутнього покращення соціокультурної ситуації в Україні в напрямку до постматеріалістичних суспільств. Така ситуація є підтвердженням гіпотези соціалізаційного лагу Р. Інглхарт, демонструючи якісний розрив між цінностями різних поколінь, що відображає різницю умов їх дорослішання.

Розвиток цінностей самовираження є важливим для України, адже він стимулює виникнення демократії та громадянського суспільства. Соціально-економічний розвиток посилює матеріальну, інтелектуальну і соціальну незалежність людей, породжує у них відчуття життєвої захищеності та автономії, дозволяє приділяти більше уваги самореалізації, участі у громадських процесах і якості життя.

Висновки. Отже, Україна належить до пострадянських країн, що розвиваються не за надто швидкими темпами. Для розвитку свобод особистості має бути економічне підґрунтя, оскільки постматеріалістичні цінності скоріше формуються в країнах, де первинні потреби людей задовольняються як першочергові. Про-

відними цінностями більшості українців є економічні, що незадоволені на належному рівні. Порівняно зі світовим співтовариством розвинених країн Україна не представляє собою країну, що найближчим часом приєднається до них за своїми показниками.

Норвегія, США, Голландія, Німеччина, Швеція, Канада, Франція, Італія, Великобританія демонструють найвищі по світу дані індексу постматеріалізму.

Щодо України та пострадянського простору, то тут ситуація склалася протилежним чином. Високий рівень матеріалістичних цінностей є відгуком минулого суспільного устрою. Нестабільності, що переживали ці країни після розвалу, тривають і досі.

Тому для досягнення бажаного високого рівня постматеріалістичних цінностей мають пройти десятиліття. Для України більшість проблем на шляху до постматеріалістичного суспільства пов'язані з незадовільним економічним статусом (третина населення відчуває нестачу грошей, майже десята частина – нестачу їжі). Є цілком природним, що суспільство матеріалістичних цінностей буде першочергово звертати увагу на матеріальні проблеми, ніж на такі, як проблеми дискримінації чи охорони навколишнього середовища.

Таким чином, на даному етапі українське суспільство доцільно розглядати як суспільство модерну з вкрапленнями постмодерну, з низьким індексом постматеріалізму, соціумом, де домінують матеріалістичні цінності. Проте на основі емпіричних даних констатується, що протягом досліджуваних 1996 - 2014 років серед українців поступово збільшується частка людей змішаного типу за рахунок молодого покоління населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества [Текст] / Р. Инглхарт; пер. с англ. // Полис. – 1997 – № 4 – С. 18-28.
2. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития [Текст] / Р. Инглхарт, К. Вельцель; пер. с англ. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.
3. Шварц Ш. Культурные ценностные ориентации: природа и следствия национальных различий [Текст] / Ш. Шварц // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2008. – Т. 5, № 2. – С. 37-67.
4. World Value Survey wave 5 (2005-2009). Documentation downloads [Electronic resource]. – Regime to access: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp>.
5. World Value Survey wave 6 (2010-2012). Documentation downloads [Electronic resource]. – Regime to access: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>
6. Human Development Index (HDI). Regime to access: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi>
7. Inglehart R. The Silent Revolution. – Princeton: Princeton University Press, 1977. 482 p.
8. Inglehart R. Cultural shift in advanced industrial society [Text] / R. Inglehart. – Princeton: Princeton University Press, 1990. – 484 p.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2015

REFERENCES:

1. *Inglhart R.* Postmodern: menyaushiesya shennosti I izmenyauzhiesya obzhestva (Inglhart R. Postmodern: Changing Values and Changing Society) *Polis* (Political Studies), 1997, №4, P. 18 – 28.
2. *Inglhart R., Velzel K.* Modernizazhiya, kyltyrnye izmeneniyy I demokratiya; posledovatelnost shelovezhskogo razvitiya (Modernization, Cultural Change and Democracy: A sequence of human development) M.: *A new publishing house*, 2011., 464 p.
3. *Shvartz Sh.* Kylturnie shennostnie orientazii: priroda I sledstviya nazionalnikch razlishiy (S. Schwartz. Cultural tsennosnye orientation: the nature and consequences national differences) *Psychology. Journal of Higher School of Economics*, 2008. T. 5, № 2., p. 37–67.
4. World Value Survey wave 5 (2005-2009). Documentation downloads. - Regime to access: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp>.
5. World Value Survey wave 6 (2010-2012). Documentation downloads - Regime to access: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>
6. Human Development Index (HDI) [Електронний ресурс]. – Regime to access: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi> : – Назва з екрана.
7. *Inglhart R.* The Silent Revolution. Princeton University Press, 1977, 482.
8. *Inglhart R.* Cultural shift in advanced industrial society. Princeton University Press, 1990, 484 p.

Пивоварова Надія Павлівна - кандидат соціологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
Адреса: 03680, м. Київ, просп. Космонавта Комарова, 1
E-mail: n_dudar@mail.ru

Хляпатура Богдана Миколаївна – аспірант
Інститут соціології України НАН України
Адреса: 01021, м. Київ, вул. Шовковична, 12
E-mail: kleopatra-7777@mail.ru

Pivovarova Nadiya Pavlivna – PhD in sociology, associate professor
National aviation university
Address: 1, Kosmonavta Komarova Av., Kyiv, 03680, Ukraine
E-mail: n_dudar@mail.ru

Khliapatura Bogdana Mykolayivna – postgraduate
Institute of sociology NAS of Ukraine
Address: 12, Shovkovychna st., Kyiv, 01021, Ukraine
E-mail: kleopatra-7777@mail.ru